Svenska kyrkan

Se människan!

Ett samtalsdokument om könsidentitet och könsuttryck

Se människan!

Ett samtalsdokument om könsidentitet
och könsuttryck

Svenska kyrkan
Postadress: 751 70 Uppsala
Besöksadress: Sysslomansgatan 4
Telefon: 018-16 95 00
Fax: 018-16 96 40
Webb: www.svenskakyrkan.se
ISBN: 978-91-86781-67-5,
Trossamfundet Svenska kyrkan
Artikelnummer: SK26157
Original: Svenska kyrkan
Tryck: Multiply 2026
Form: New Normal
Foto omslagsbild: Erik Gyll

Innehåll

Förord 7

- Kyrka och kön – några hållpunkter 8
- Svenska kyrkans remissvar 9

Inledning 11

- Upplägg och målgrupp 13

Vem säger ni att jag är? 15

- Erkännande – en tolkningsnyckel 17
- Teologiskt erkännande 18

Talet om kön 19

- Könsidentitet och könsuttryck 19
- Namn och pronomen 21
- Könsdysfori och könseufori 23
- Människan som Guds medskapare 26

Tolkning och tradition 29

- Erfarenhet och uppenbarelse 29
- Den kristna människans frihet 31
- Befrielseteologiska perspektiv 32
- Queerteologiska perspektiv 33

Queer, trans och bibeltolkning 37
Att tolka Bibelns skapelseberättelser 39
Säg mig ditt namn 40
Normbrytande handlingar i bibliska texter 42

Teologiskt erkännande 47
Namn, dop, välsignelse 47
Mångfald och ett realiserat människovärde 49
Livsberättelser och vem-frågan 52
Bibliografi 56

Förord

Samtalsdokumentet *Se människan!* är ett svar på det uppdrag som kyrkomötet 2021 gav till kyrkostyrelsen utifrån motionen *Könsidentitet och könsuttryck* (2021:67). Kyrkostyrelsen gav därefter uppdraget vidare till teologiska kommittén. Motionen avslutas:

> Vi vill därför se ett teologiskt ställningstagande gällande könsidentitet och könsuttryck, ett teologiskt ställningstagande som vi alla får omfamnas av, ta spjärn emot, utmanas och framför allt upprättas av.

Syftet med kyrkostyrelsens uppdrag har varit att bidra till icke-diskriminering och upprättelse av transpersoner. Vi har utfört uppgiften genom att skriva en text där transpersoners liv och erfarenheter förenas med teologisk reflektion och utveckling.

Med denna text vill vi bidra till kunskap, upprättelse och livsmod. Vi vill uppmuntra kyrkan att lyssna och lära, men också att stå upp och vara solidarisk.

Texten är resultat av en lång process, som också har varit en bildningsresa. Den bygger på diskussioner i kommittén, samtal med experter och läsning av litteratur. Sedan arbetet inleddes 2022 har vi också återkommande träffat en grupp personer med transerfarenheter, som alla har en relation till kristen tro och till kyrkan. Dessa samtal har varit helt centrala för arbetet. Deltagarna har delat med sig av sina tankar, analyser och erfarenheter av att vara transperson i kyrkan. De har också läst och lämnat synpunkter på huvuddelen av texten. Vi vill uttrycka vår stora tacksamhet för gruppens bidrag. Ansvaret för texten ligger naturligtvis på kommittén.

Kyrka och kön – några hållpunkter

Detta samtalsdokument sällar sig till en rad samtal, ställningstaganden och texter där Svenska kyrkan har bearbetat frågor om kön, sexualitet och identitet. Några hållpunkter ska nämnas här.

År 2009 fattade kyrkomötet beslutet att öppna äktenskapet för samkönade relationer. En vigselordning för par av samma kön togs fram. Det var ett avgörande beslut, som blev viktigt för hela hbtqia+-rörelsen. En annan hållpunkt är Regnbågsnyckeln, som initierades av Kristna regnbågsrörelsen (EKHO) 2018 och som senare blev Svenska kyrkans hbtq-märkning. Regnbågsnyckeln är en utbildning som riktar sig till kyrkans medarbetare och förtroendevalda. Den syftar till att öka kunskapen om hbtqia+-frågor och till att bidra till en mer inkluderande kyrka.

Året därpå hölls Svenska kyrkans första transhearing *Detta är min kropp,* som tillkom på initiativ av Kristna regnbågsrörelsen. Till hearingen inbjöds transpersoner, experter och queerteologer. Syftet var att fördjupa kunskapen om könsöverskridande uttryck, könsidentitet och könsdysfori och att därigenom skapa bättre förutsättningar för att förstå och välkomna transpersoners behov, rättigheter och bidrag i Svenska kyrkan och i samhället.

2021 var Svenska kyrkan delarrangör av den första digitala europeiska konferensen *Transblessing,* som också hade initierats av den kristna regnbågsrörelsen. Det är en konferens för, av och med unga kristna transpersoner. Den sänds från Sverige och har deltagare från hela världen.

Svenska kyrkan ingår också i ekumeniska sammanhang där dessa frågor är viktiga. Ett exempel på dokument från den världsvida kyrkan är Kyrkornas världsråds skrift *Samtal på pilgrimsfärden – En inbjudan att vandra tillsammans i frågor om människans sexualitet* (2024). Texten diskuterar inte könsidentitet

och könsuttryck specifikt, men lyfter fram människovärdestanken som en grundläggande teologisk och etisk tankegång. Människan ska respekteras som människa, bortom försnävande kategorier. Kyrkornas världsråd konstaterar att kyrkan måste ta avstånd från våld och negativ retorik mot transpersoner och icke-binära och att kyrkans teologi inte får bidra till marginalisering av människor. Detta är angeläget eftersom hatbrott mot hbtqai+-personer ofta är brutala och förövarna förblir ostraffade. Transpersoner löper en hög risk att utsättas för dödligt våld och extrem grymhet (FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter återgiven i *Samtal på pilgrimsfärden – En inbjudan att vandra tillsammans i frågor om människans sexualitet,* 2024).

Svenska kyrkans remissvar

Genom åren har Svenska kyrkan svarat på statliga utredningar som berör transpersoners rättigheter, livsvillkor och ställning i samhället. Två exempel är 2007 års betänkande *Ändrad könstillhörighet – Förslag till ny lag* (SOU 2007:16) och det tio år senare publicerade betänkandet *Transpersoner i Sverige – Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor* (SOU 2017:92).

Remissvaren från 2007 respektive 2017 vittnar om en förändring i Svenska kyrkans syn på transpersoners liv och rättigheter. 2007 intog kyrkostyrelsen en restriktiv hållning till en utvidgning av transpersoners rättigheter. Man avstyrkte de förslag som rörde ”villkor för ändring av könstillhörighet och om verkan av ett sådant beslut”. I remissvaret 2017 uttryckte kyrkostyrelsen ett tydligare stöd för transpersoners rätt att leva självständiga liv i enlighet med sin könsidentitet. Man riktade särskilt uppmärksamhet mot vissa grupper av transpersoner, som barn, unga, äldre, migranter och asylsökande. Kyrkostyrelsen framhöll också behovet av att granska sådana teologiska argument som bygger på skapelsemotiv och som har använts för att upprätthålla en statisk förståelse av kön. I stället efterfrågades ett större utrymme för en mångfald av sätt att leva i skapelsen.

En fråga som varit omdiskuterad och fått stor medial uppmärksamhet rör det som kallas för omvändelseterapi. I vissa kyrkliga och teologiska miljöer, historiskt och idag, försöker man att omvända eller ”bota” hbtqia+-personer. 2022 beskrev Myndigheten för ungdoms och samhällsfrågor (MUCF) hur utfrysning, hot, fysiskt och sexuellt våld, religiösa ritualer och olika slags ”behandling” används för att få människor ändra sin sexuella läggning eller könsidentitet. Svenska kyrkan har tagit bestämt avstånd från sådana praktiker. 2022 framhöll Svenska kyrkans läronämnd att de bygger på vilseledande föreställningar: ”Sådan verksamhet är oetisk, potentiellt skadlig och saknar vetenskapligt stöd. Den är inte heller en del av helgelsen. Den ska inte förekomma i Svenska kyrkan” (Läronämndens yttrande 2022:9y, Svenska kyrkan och omvändelseterapi).

Arbetet med frågor om könsidentitet och könsuttryck går vidare. 2024 års kyrkomöte gav kyrkostyrelsen i uppdrag att fortsatt bearbeta paraplybegreppet hbtqia+. Både det uppdraget och *Se människan!* ställer in sig i en tradition av att reflektera teologiskt över människors liv och erfarenheter.

Uppsala i september 2026,
Svenska kyrkans teologiska kommitté

Inledning

En av dem som medverkar i boken *En enda kropp – Vägar till en HBTQ-inkluderande församling* (2022) är Emanuel. Han har utformat sitt bidrag som ett brev där han funderar över vad läsaren behöver veta om transerfarenheter:

> Jag vill berätta att trans är på riktigt, att det är riktiga människoliv det handlar om. Jag är ingen fråga! Jag förstår inte vad ”transfrågan” är, men jag vet att ett dåligt bemötande, en negativ teologi, tystnad, kan sabotera och skada en transpersons liv otroligt mycket helt i onödan. (*En enda kropp*, s. 81–82)

Med få meningar ringar Emanuel in något stort och viktigt, nämligen att transpersoners liv ofta beskrivs som en teoretisk fråga. Transpersoners levda erfarenheter förvandlas till ett diskussionsämne, något att ta ställning till. Det är särskilt tydligt i en polariserad samhällsdebatt där hbtqia+-personers utsatthet och erfarenheter av våld och lidande blir en fråga som diskuteras bortom de levda erfarenheterna.

Vår text utgår från människors erfarenheter och livsberättelser. Vi ser inte transpersoner och transerfarenheter som en teoretisk fråga eller en teologisk position. Tvärtom är utgångspunkten att transpersoners livsberättelser står i egen rätt och ska lyssnas till i egen rätt. Att texten arbetar med teoretiska perspektiv och tolkningsverktyg innebär inte att transpersoner och transerfarenheter ses som eller behandlas som en abstrakt fråga.

Transpersoners erfarenheter och livstolkningar är deras egna och därmed unika. Samtidigt tror vi att de har viktiga saker att säga om vad det är att vara människa, alltså om det liv alla människor delar. *Se människan!* utgår från en övertygelse om att enskilda människors livsberättelser inte bara frilägger det som är individuellt och unikt, utan också det som är allmänmänskligt. Det innebär att texten rör sig mellan transpersoners unika erfarenheter och de livsvillkor som alla människor delar.

De livssituationer och erfarenheter som hbtqia+-personer beskriver i denna text finns belagda i forskning och utredningar. Utredningen *Transpersoner i Sverige – Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor* (SOU 2017:92) visar att unga transpersoner skattar sin livskvalitet lägre än unga cispersoner. Självmordstankar och självmordsförsök är vanligare bland transpersoner än i befolkningen i stort. Unga transpersoner är mer än andra utsatta för kränkande behandling, trakasserier och diskriminering. De känner sig otrygga i det offentliga rummet. Det gäller också våld i nära relationer och fysiskt våld som kan vara kopplat till könsidentitet och könsuttryck (SOU 2017:92, s. 22, se även *Kunskap om hälsa, livsvillkor och levnadsvanor bland personer med intersexvariation – En kartläggning av systematiska översikter,* 2025).

Till detta kan läggas en förändrad situation i ett nytt politiskt landskap. Globalt sett har den politiska retoriken mot hbtqia+-personer hårdnat. Det blev tydligt i samband med den predikan som den amerikanska biskopen Mariann Edgar Budde höll i januari 2025, kort efter att Donald Trump installerats som president. Dagen innan hade presidenten utfärdat ett exekutivt beslut ”att erkänna att kvinnor och män är biologiskt olika”, alltså en markering av att kön uteslutande ska uppfattas som man respektive kvinna. I sin predikan vände sig Budde direkt till presidenten. Hon framhöll att miljontals människor genom sina röster visat sitt förtroende för honom, och påminde om den kärleksfulla Gud som han själv talat om i sitt tal till nationen. Predikans slutord blev virala: ”I Guds namn ber jag er att ha förbarmande med de människor i vårt land som är rädda nu. Det finns transbarn

i demokratiska, republikanska och oberoende familjer som fruktar för sina liv idag.” Mariann Buddes predikan hölls i en amerikansk kontext, men kan samtidigt uppfattas som en reaktion på en ökad utsatthet för hbtqia+-personer över hela världen.

Denna text är ett svar på det uppdrag som kyrkomötet 2021 gav till kyrkostyrelsen utifrån motionen *Könsidentitet och könsuttryck* och som kyrkostyrelsen därefter lämnat vidare till teologiska kommittén. Uppdraget gällde att ta fram ”ett teologiskt ställningstagande som vi alla får omfamnas av, ta spjärn emot, utmanas och framför allt upprättas av”. I sitt yttrande betonade läronämnden att en fördjupad teologisk reflektion ”behöver präglas av det pastorala mötet och lyssnandet till människors erfarenheter” (Läronämndens yttrande 2021:4y, Könsidentitet och könsuttryck).

Syftet med kyrkostyrelsens uppdrag har varit att bidra till icke-diskriminering och upprättelse av transpersoner. Vi har utfört uppgiften genom att skriva en text där transpersoners liv och erfarenheter förenas med teologisk reflektion och utveckling. Med *Se människan!* vill vi bidra till kunskap, framåtblick och framför allt till upprättelse och livsmod.

Upplägg och målgrupp

I denna text möter läsaren olika livsberättelser. De som kommer till tals är människor med olika transerfarenheter, och deras berättelser speglar både glädje och utsatthet. I det inledande avsnittet ”Vem säger ni att jag är?” bearbetas identitetsfrågans existentiella dimensioner. Här introduceras också tolkningsnycklarna erkännande och teologiskt erkännande. Därefter följer ett avsnitt med rubriken ”Talet om kön”. Avsnittet ”Tolkning och tradition” diskuterar tolkningens betydelse för att utveckla en teologisk hållning i transfrågor. Texten går därefter in i bibliska texter som ofta lyfts fram inom queer- och transteologi. Det avslutande avsnittet ”Teologiskt erkännande”

sammanfattar och avrundar texten med hjälp av begreppet teologiskt erkännande. Vår förhoppning är att det ska bli en tolkningsnyckel som kan föra samtalet vidare och bidra till upprättelse för transpersoner och personer med transerfarenhet.

Samtalsdokumentet *Se människan!* har en vid målgrupp. Det vänder sig till personer med transerfarenhet, till en bred kyrklighet och till alla intresserade.

Vem säger ni att jag är?

Identitetens existentiella dimensioner

I boken *Vem säger ni att jag är? – Berättelser om trans & tro* (2019) skildrar åtta transpersoner sina olika erfarenheter från uppväxten och den ibland abrupta, ibland gradvisa upplevelsen av att inte känna sig hemma i sin egen kropp. Mötet med kyrkan och med kristen tro är också centralt i boken. Ett av bidragen kommer från Johannes, som definierar sig som man. Han beskriver hur han talar om sin livsresa när han är ute och föreläser:

> Jag brukar säga, när jag föreläser, att alla kan göra ett tankeexperiment. Tänk dig om du är man och vaknar upp på morgonen med stora bröst. Eller att du är kvinna och vaknar upp med en stor penis. Hur skulle det kännas för dig? Om man verkligen tar och funderar på det, känner nog de flesta att det inte skulle vara den egna kroppen. Så var det för mig. Jag levde i en kropp som inte var min. Det var någon annan som tagit min kropp och satt delar på den som inte var mina. (*Vem säger ni att jag är?,* s. 48)

Johannes tankeexperimentet synliggör det existentiella bråddjup som det innebär att känna sig främmande för sig själv. Upplevelsen av att inte hänga ihop i det yttre och inre förstärks av andras blickar eller kommentarer. Ytterst handlar upplevelsen om min identitet, om vem jag är.

Boktiteln *Vem säger ni att jag är?* refererar till ett av lärjungarnas samtal med Jesus, återgivet i flera evangelier:

> När Jesus kom till området kring Caesarea Filippi frågade han sina lärjungar: »Vem säger människorna att Människosonen är?« De svarade: »Somliga säger Johannes döparen, men andra säger Elia och andra Jeremia eller någon profet.« – »Och ni«, frågade han, »vem säger ni att jag är?« Simon Petrus svarade: »Du är Messias, den levande Gudens son.« (Matt 16:13–16)

Petrus svar på frågan om vem Jesus är utgör en avgörande punkt i den kristna tolkningstraditionen. Petrus erkänner Jesu identitet: ”Du är Messias, den levande Gudens Son.”

När transpersoner idag ställer frågan ”Vem säger ni att jag är?” till kyrkan är sammanhanget och innebörden självklart andra än i evangelierna. Men samtalet mellan Jesus och lärjungarna kan ändå fungera som en öppning för en diskussion om identitet och könsidentitet idag. Vem är jag? Vem identifierar jag mig som? På ytterligare ett plan kan berättelsen om lärjungarna och Jesus leda vidare till ett samtal om hur transpersoners livsberättelser och livstolkning kan inkluderas i kyrka och kristen tro.

När transpersoner och personer med transerfarenhet berättar om sina liv återkommer två viktiga och ibland överlappande perspektiv: att vara varken det ena eller det andra respektive att befinna sig i förändring. Boken *Vem säger ni att jag är?* visar att transidentitet inte nödvändigtvis innebär att gå från ett kön till ett annat. De processer som skildras kännetecknas också av att befinna sig i ett mellanrum, av en känsla av att inte vara hel – erfarenheter för vilka det ofta tycks saknas ett språk.

Som vi har sett kan titeln *Vem säger ni att jag är?* tolkas som en fråga ställd till kyrkan idag. Vad kyrkan svarar är viktigt, eftersom det kan bejaka och bekräfta mänskligt liv i dess mest grundläggande betydelse. Det gäller kyrkan

som organisation, enskilda medlemmar, förtroendevalda och anställda. Dokument och beslut ger en riktning för hur transpersoner bemöts i kyrkan.

Erkännande – en tolkningsnyckel

Teorier om erkännande har framför allt utvecklats inom filosofi och sociologi. Resonemangen bygger på den grundläggande tanken att erkännande är livsviktigt för människor, i allt från det personliga livet till samhällets normer och institutioner. Människor och grupper som av olika orsaker inte blir erkända upplever sig ofta som stigmatiserade och kommer på ett eller annat sätt att kämpa för erkännande (Honneth 1996 och Neuhaus 2009).

Filosofen Axel Honneth menar att erkännande sker på tre olika nivåer. I nära relationer handlar erkännande om att vara älskad, att bli bekräftad och att få utveckla självförtroende. I det sociala livet handlar erkännande om att bli uppskattad och respekterad som en del av samhällets gemenskap, vilket bidrar till självaktning. På det juridiska planet handlar erkännande om att ha lika rättigheter och att behandlas lika inför lagen, vilket bidrar till självrespekt (Honneth 1996). Dessa olika former av erkännande är viktiga för individens möjlighet att utvecklas och leva som en hel människa. Därför är kränkningar och brist på erkännande allvarliga, oavsett vilken av nivåerna det handlar om.

Axel Honneths förståelse av erkännande gäller i första hand sociala och juridiska förhållanden. Vi menar att lika behandling och lika rättigheter samtidigt är grundläggande etiska frågor. De handlar både om hur människor bör behandlas och om hur kyrkan kan bidra till ett samhälle där människor ges likvärdiga möjligheter att leva ett bra liv.

Teologiskt erkännande

Axel Honneths resonemang låter sig överföras till teologiska sammanhang och till ett samtal om könsidentitet och könsuttryck. Hans teori om erkännande är viktig för de teologiska ställningstaganden och tolkningar som görs i denna text. Den lyfter fram tre länkar mellan Honneths förståelse av erkännande och det vi kallar ett teologiskt erkännande.[1]

Den första länken handlar om Guds närvaro och skaparkraft. Gud verkar i skapelsen, dag som natt. Gud finns med i människans liv från hennes första andetag. Tanken om Guds närvaro innebär att människan är älskad och erkänd redan i skapelsen. Guds kärlek är obetingad och möter människor mitt i deras liv.

Den andra länken handlar om människans okränkbara värde. Kristen teologi förankrar människovärdet i tanken om människan som Guds avbild. Det är en teologisk dimension av erkännande som både legitimerar och motiverar människors kamp för erkännande och upprättelse.

Tanken om människovärdet hör för det tredje ihop med människors erfarenheter av att både förvägras och få upprättelse. Transpersoners livsberättelser och Bibelns berättelser om utsatta människor skildrar konkreta liv. Teologiskt erkännande handlar alltså inte framför allt om abstrakta principer eller teologiska positioner, utan om levda liv.

---

1 Se också Ulf Bergsvikers pågående avhandlingsarbete *Erkännandets teologi: socialitet, sårbarhet och vänskap – en studie av Stockholmsförsamlingarna Clara kyrka och Immanuelskyrkan* vid Enskilda högskolan Stockholm. För erkännande och teologi se även Mannerfelt och Maurits 2024, Gustafsson Lundberg 2012 och Neuhaus 2009.

Talet om kön

Under de senaste decennierna har kön och könsidentitet varit föremål för intensiv diskussion. Från att man och kvinna har uppfattats som självklara biologiska kategorier har det vuxit fram andra beskrivningar av kön och möjligheter till flera könsidentiteter. På ett juridiskt plan kan man konstatera att den könstillhörighetslag som trädde i kraft 1 juli 2025 gjorde det enklare att ändra juridiskt kön, samtidigt som juridiskt kön också fortsatt innebär att kategoriseras som man eller kvinna.

Könsidentitet och könsuttryck

I kyrkomötets behandling av motionen *Könsidentitet och könsuttryck* beskrevs könsidentitet och könsuttryck som ”personers identifiering av sig själva utifrån kön” och ”hur denna identitet uttrycks”. Också organisationen Transammans – förbundet för transpersoner och närstående betonar upplevelsedimensionen av kön. På Transammans hemsida definieras könsidentitet som

> […] det kön man känner sig som eller det kön man vet att man är. Upplevelsen av det egna jag:et. Några vanliga könsidentiteter är man, kvinna och ickebinär.

Begreppet könsuttryck får följande definition:

> Hur man uttrycker sig genom till exempel kläder, röst, frisyr, kroppsspråk eller smink.

Med begreppen könsidentitet och könsuttryck vidgas således förståelsen av kön. Som individ kan jag identifiera mig på andra sätt än med det kön jag tilldelades vid födseln. Om transpersoner skriver Transammans:

> Transperson innebär antingen att ha en annan könsidentitet än det kön som registrerades vid födseln, eller att ha ett normbrytande könsuttryck och att det samtidigt är en viktig del av din identitet.

Det sista ledet syftar på att vara transvestit, alltså att klä sig enligt ett annat könsuttryck för att kunna leva ut viktiga delar av sig själv.

I detta sammanhang hör också begreppet transition hemma. Transition kan förstås juridiskt, socialt och medicinskt. Transammans definierar transition så:

> Begreppet används för att beskriva en könsbekräftande process: den period då man exempelvis kan ändra namn och pronomen och genomgå kroppsliga förändringar. En vanlig missuppfattning är att en transition alltid avslutas med ändring av juridiskt kön och underlivskirurgi men många genomgår inte detta. Snarare kan en transition betecknas som den period då en person övergår till att leva i enlighet med sin könsidentitet.

Citatet pekar på olika typer av transition. För många transpersoner är könsbekräftande vård och behandling viktiga för att minska könsdysforin och för att leva i enlighet med sin könsidentitet.

Diskussionen om könsidentitet och könsuttryck utgår från människors upplevelser av att det konventionella språket för kön är otillräckligt. Nya begrepp har uppstått för att fånga människors behov av självidentifikation. Hit hör också begreppet icke-binär, som innebär att en person identifierar sig som

varken enbart man eller enbart kvinna. Könsidentiteten icke-binär kan innebära att känna sig som varken-eller, som både-och eller som bortom denna dikotomi. Icke-binär är en könsidentitet i sig, men används ibland också som ett paraplybegrepp för alla könsidentiteter bortom kvinna eller man.[2]

Parallellt med nya begrepp för att beskriva normbrytande könsidentiteter och könsuttryck har det vuxit fram ett nytt språk för att belysa själva normen. En cisperson identifierar sig med det kön han eller hon tilldelats vid födseln. Cis står för normen, det förväntade. Cis handlar däremot inte om attraktion eller vem man dras till. Transammans skriver: ”Som cisperson kan du ha vilken sexuell läggning som helst, till exempel homo, bi eller hetero.”

Namn och pronomen

Språket utvecklas snabbt och inom hbtqia+-grupper råder inte alltid enighet om vad olika ord betyder. Därför behöver samtalet präglas av lyhördhet och försiktighet. Val av begrepp är inte en fråga om ett språkspel eller lek med ord, utan rör människors existentiella erfarenheter, kanske av både könsdysfori och könseufori. Att omgivningen använder rätt namn och pronomen

---

2 Begreppet könsidentitet skiljer sig från 1960- och 70-talens diskussion om könsroller. Könsidentitet handlar om hur en person upplever och beskriver sig själv. Könsroll rör könens roller utifrån samhällets ordningar och förväntningar på män och kvinnor.

Här kan också begreppet biologiskt kön nämnas. Det är omdebatterat, eftersom det fungerat normativt genom att endast bejaka två kön (man och kvinna) som tilldelas vid födseln. Till denna könsförståelse kopplas ofta heterosexuell orientering. För att hitta andra, mer varierade, uttryck för kön används idag också begrepp som kropp och kroppsligt kön. På RFSL:s hemsida beskrivs kropp utifrån olika aspekter som motverkar en exklusiv tvåkönsmodell. Kön innefattar ”inre och yttre könsorgan, könskromosomer, hormonnivåer samt sekundära könskaraktäristika (t.ex. skäggväxt eller brösttillväxt). Kroppsligt finns det inte bara två tydligt avgränsade könskategorier utan en mängd variationer.”

är en skyddsfaktor som minskar risken för psykisk ohälsa, självskada och suicid (Russel et al. 2018, se även *Ett kunskapsstöd om suicidförsök bland unga hbtq-personer – Faktorer kopplade till suicidförsök bland unga homo- och bisexuella,* Folkhälsomyndigheten 2023).

Dominique, som är född i början av 1960-talet och som definierar sig som icke-binär, skriver om sin familj och vännerna:

> Familjen är dålig på att använda mitt nya namn och rätt pronomen. Mamma har sagt att hon kommer att fortsätta att använda mitt gamla pojknamn. Jag kan förstå att det är praktiskt och att det är svårt att få dem att ändra på sig. Jobbarkompisar och nya vänner kräver jag mer av. (*Vem säger ni att jag är?*, s. 43)

Dominique är tydlig med sina krav på omgivningen. Hedvig, som också definierar sig som icke-binär, vet inte riktigt vad hen kan begära och blir osäker när omgivningen använder fel pronomem. När andra inte respekterar Hedvigs nya pronomen ifrågasätter hen själv sin identitet:

> När jag väl var där och berättade för människor, och dom ändå inte förhöll sig till det, späddes hela det inre ifrågasättandet på igen. Varje gång någon sade fel pronomen, blev det som att ifrågasättandet av mig började om, de kanske hade rätt ändå? Är det värt att säga något, rätta någon? Har jag ens rätt att göra det? (*Vem säger ni att jag är?*, s. 62)

Berättelserna från Dominique och Hedvig visar att de vill vara tydliga med sin könsidentitet. Samtidigt ser vi att ett nytt pronomen och en ny identitet kan vara något skört. Omgivningens bemötande – i blickar, ord eller tystnad – blir viktigt.

En uppgift för kyrkan är att etablera en kultur där det är accepterat att pröva sig fram och visa osäkerhet. Alla kan säga fel eller råka använda fel pronomen, men det är viktigt att man anstränger sig för att säga rätt och ber om ursäkt om man sagt fel. Samtalet om könsidentitet och könsuttryck behöver föras i en generös samtalskultur (se vidare *Ett bra bemötande. – Till dig som möter transpersoner eller personer med funderingar kring sin könsidentitet,* Socialstyrelsen 2026).

Könsdysfori och könseufori

I diskussionen om könsidentitet är begreppen könsdysfori och könseufori centrala. I RFSL:s digitala begreppsordlista står:

> Könsdysfori är en stark och ihållande känsla av att vara tilldelad fel kön, vilket orsakar psykiskt lidande och ofta en nedsatt förmåga att fungera i vardagen.

Könsdysfori kan enligt RFSL vara både kroppslig och social:

> Kroppslig könsdysfori kan innebära att vissa kroppsdelar eller en röst kan väcka starkt obehag eller ångest, eftersom de inte stämmer överens med ens könsidentitet. Social könsdysfori uppstår när andra inte behandlar en som det kön man är, t.ex. använder fel pronomen.

I boken *Vem säger ni att jag är?* berättar Peter om perioder av könsdysfori under ungdomsåren:

> Inför resten av världen kom jag ut som lesbisk när jag var 16. Då började min ungdomstid. Trots att jag var öppen kände jag att det var något som fattades. Jag kände inte igen mig,

> kände mig inte hemma i den lesbiska världen. De hade ett systerskap som jag inte kunde dela eller känna mig som en del av. Jag tänkte att jag var störd på något sätt, att det var något fel på mig och att jag inte var en lika fin människa som dem. […] Det tog tid. Tankarna på att jag var psykiskt sjuk fortsatte och min förklaring var att det nog handlade om min uppväxt. (*Vem säger ni att jag är?,* s. 29)

Den känsla Peter beskriver delas av andra transpersoner; en upplevelse av att något skaver, att det inre och yttre inte stämmer överens.

Transpersoners strävan efter erkännande och rätten att få vara sig själva rymmer svårigheter och utmaningar. Men det är också viktigt att uppmärksamma den glädje och tillfredsställelse som en ny könsidentitet kan ge. Parallellt med svåra erfarenheter finns upplevelser av könseufori, könsglädje eller transglädje. RFSL beskriver könseufori på följande sätt:

> Positiva känslor som hänger ihop med att man som transperson blir bekräftad i sin könsidentitet. Könseufori ser olika ut för olika personer. Vad som ger könseufori är individuellt, t.ex. att kroppen speglar ens könsidentitet. Även att bli bekräftad av andra, till exempel med rätt namn eller pronomen, kan ge könseufori.

Könseufori kan tolkas som en upplevelse av att hamna rätt. Det är något som Peter senare fått uppleva. Efter perioder av könsdysfori och tunga erfarenheter upplevde han att livet kom tillbaka. För honom var transitionen avgörande: ”Det kändes som om transitionen drog ut en propp och så kom livet.” (*Vem säger ni att jag är?,* s. 31)

I boken *Jag kom inte ut. Jag kom hem* (2022) skildrar Ann-Christine Ruuth många års känsla av att leva i fel kropp, sin osäkerhet och sin rädsla för att

tala om sina upplevelser. Men så fann hon en bok om Lili Elbe, född Einar Wegener, som redan 1931 genomgått en könsbekräftande operation. Boken, som berättade Lili Elbes och andra transpersoners historia, kom att få en stor betydelse för Ruuths självförståelse:

> Det är första gången någonsin som jag på allvar läser om människor som känt och upplevt samma sak som jag. Det är svårt att beskriva den oerhörda glädje, lycka och lättnad jag upplever när jag tar del av deras berättelser. Jag är inte längre ensam i världen, det finns fler som har levt långt före mig. De har inte avvisats som sinnessjuka eller syndare utan mött förståelse och fått hjälp. Det är som en stor sten lyfts från mig och det blir lättare att andas. Det här är ju jag! (Ruuth 2022, s. 69–70)

Att spegla sig i andras erfarenheter är en betydelsefull dimension av könseufori. Upplevelsen av att inte vara ensam, att andra har gått före, kan vara livsavgörande och direkt euforisk. Så kan det också vara med transitioner i dess olika former. För vissa transpersoner innebär medicinsk transition utmaningar, medan andra vittnar om att den snarare inneburit glädje och upprymdhet.

Att transpersoner möts av diskriminering och ifrågasättande är ovedersägligt. Samtidigt ska vi minnas att hinder och svårigheter sällan utgör en människas hela livsvärld. Här finns också glädje, passion och möten som upprättar. Transpersoners liv kan innehålla könsdysfori, men också könseufori och transglädje.

Människan som Guds medskapare

Transpersoner berättar om hur transitionsprocessen och att existera som transperson kan vara en djupt andlig upplevelse. Transteologen Justin Sabia-Tanis skildrar sin upplevelse av gudsnärvaro under transitionen:

> En fantastisk aspekt av transitionen under min resa var en stark känsla av Guds närvaro i varje ögonblick. En av de saker jag har lärt mig av den här processen är att ju mer bekväm jag kände mig med min egen närvaro på jorden, desto mer kan jag vara medveten om att jag vilar trygg i Guds famn. Gud var inte där mindre när jag kände en brist på överensstämmelse och obehag i mig själv; i själva verket misstänker jag att sanningen är den motsatta. Men ju helare jag känner mig, desto friare är jag att se mig omkring och upptäcka det Heliga i världen [...]. Ju större min känsla av inre överensstämmelse är, desto mer kan jag vara i världen med en känsla av Guds varaktiga frid. (Sabia-Tanis, 2003, s.133–134)[3]

Justin Sabia-Tanis återger en befriande upplevelse av att kroppen och det upplevda könet, den yttre och den inre identiteten, till slut får bilda en helhet. Han beskriver glädjen och tryggheten i att Gud bär under transitionen. Gud fanns också med när Sabia-Tanis var kluven mellan sin inre och sin yttre könsidentitet, men könseuforin i att känna sig hel – genom transition eller på annat sätt – föder en ny frihet och nytt liv.

---

3 Översättningar från engelska är gjorda inom teologiska kommittén.

Justin Sabia-Tanis tanke att Gud fanns med redan före transitionen är teologiskt viktig. Kristen tro utgår från tanken att Gud skapade världen och därefter människan till sin avbild. Det innebär att skapelsen och människan redan från början är något gott. Sabia-Tanis text uttrycker den kristna grundtanken att människan är älskad som hon är – som skapad. I ljuset av vårt tidigare resonemang om teologiskt erkännande kan Justin Sabia-Tanis ord läsas som en övertygelse om att transpersoner är erkända både i det liv som redan finns – är skapat – och i det liv som framträder efter transitionen.

Sabia-Tanis berättelse ringar också in relationen mellan Gud och människa, där människan både är skapad och medskapare. Till den kristna tanken att människan är skapad till Guds avbild hör att människan är utrustad med förnuft, samvete och medkänsla. Därmed har hon förmågan att fatta moraliska beslut och att ta moraliskt ansvar. Den amerikanske biskopen Gene Robinson kopplar denna syn på människan till tanken om människan som Guds medskapare. Den har enligt Robinson också betydelse för diskussionen om könsidentitet:

> Denna [handlingsförmåga] har stor betydelse för frågan om könsidentitet. När troende människor frågar: ”Vilka är de moraliska konsekvenserna av beslutet att inte bara leva utåt som ett annat kön, utan också att medicinskt förändra sin kropp?”, då ställer vi samtidigt en fråga om den mänskliga handlingsförmågans omfattning, kvalitet och karaktär. Att fatta ett sådant beslut för sig själv/för egen del är att bejaka att människor faktiskt är medskapare av sina liv tillsammans med Gud. (Robinson 2016, s. 21)

Att människan är skapad till Guds avbild ger enligt Gene Robinson utrymme för ett kontinuerligt utforskande av hennes identitet. Det är en viktig tanke för både transpersoner och andra. Vår förståelse av vilka vi är kan fördjupas och förändras genom livet, i mötet med oss själva, andra människor och Gud.

Samtidigt kan vi komma till nya insikter om vilka vi är och fatta beslut om hur vi vill leva och uttrycka vår identitet.

Detta gäller också dem som av olika skäl genomgår detransition, dvs. när en person som påbörjat en medicinsk eller juridisk transition avbryter den och återgår till att leva som det kön hen tilldelades vid födseln. Detransition är inte vanligt och anledningarna till besluten varierar.[4] Den behöver heller inte innebära en ny förståelse av ens könsidentitet. Snarare förefaller yttre faktorer, som att bli utesluten från sin gemenskap, vara den vanligaste orsaken till detransition, inte inre förändringar av ens identitet.

Alla människor är Guds avbild – och inte avbild på ett sätt som begränsar individens handlingsutrymme eller möjlighet att förändras över tid. Vi människor är rustade att handla, välja och fatta beslut själva och tillsammans med andra. På det viset kan människans sökande efter en identitet, hennes längtan efter att få leva ett autentiskt liv, också ses som ett uttryck för att hon är Guds medskapare.

---

4 Forskningen visar att endast en liten andel av de som byter juridiskt kön ångrar sig. Enligt en undersökning från Uppsala universitet är det färre än en procent av de som byter juridiskt kön som väljer att återgå till det kön som registrerades vid födseln (Clark et al. 2025). I samma studie konstateras att det behövs mer forskning kring de bakomliggande motiven till att personer avbryter denna typ av processer (se även Jorgensen 2023).

Tolkning och tradition

Människor använder olika resurser för att utforma och utforska sin identitet, också vad gäller det kristna livet. Vi möter aldrig världen ofiltrerad, utan tolkar vår omvärld och våra livserfarenheter. Ett annat begrepp för tolkning är hermeneutik. Att aktivt tolka eller – med andra ord – göra ett hermeneutiskt arbete är nödvändigt för att vi ska kunna navigera i tillvaron. Även bibelläsningen, gudstjänsten och vår förståelse av den kristna traditionen är ett resultat av en pågående tolkningsprocess. Så är det också när vi resonerar teologiskt om kön, könsidentitet och könsuttryck.[5]

Detta avsnitt består av fyra delar: en del om relationen mellan erfarenhet och uppenbarelse, en del om tolkning i Svenska kyrkans lutherska tradition, en del om tolkning i befrielseteologi och slutligen en del om queerteologiska perspektiv.

Erfarenhet och uppenbarelse

Kristen tradition är till sin natur både fast och föränderlig. Å ena sidan innehåller alla traditioner ett centrum eller en kärna som ska traderas över tid för att kontinuiteten inte ska gå förlorad. Å andra sidan förändras och utvecklas traditioner utifrån historiska, kulturella och sociala omständigheter.

---

5 För principiella resonemang om bibeltolkning, se Ekstrand och Grenholm 2026.

Relationen mellan kontinuitet och förändring har många aspekter. Ett perspektiv gäller den klassiska teologiska frågan om relationen mellan kristen uppenbarelse och mänskliga erfarenheter. Vilken betydelse har våra erfarenheter när vi utformar en bild av Gud och världen? Vilken betydelse har Bibeln, gudstjänst och teologiska resonemang? Frågan om mänskliga erfarenheters betydelse för teologisk reflektion och utveckling är grundläggande för all teologihistoria och för förståelsen av den kristna traditionen, bibliska texter och etik (se t.ex. Henriksen 2007).

Teologiska tolkningar med fokus på uppenbarelsen poängterar att Gud har uppenbarat sig och sin avsikt med skapelsen på ett direkt och vägledande sätt i Bibeln och traditionen. Mänsklig erfarenhet ges mindre betydelse. Teologins uppgift blir då att avkoda Guds avsikt genom att studera bibeltexter och den kristna traditionen. Detta förhållningssätt betonar att det finns en sanning som har uppenbarats och som behöver finna vägar in i människors liv.

Teologiska tolkningar som relaterar till erfarenheten låter bibel och tradition stå i ett starkare förhållande till människors liv och erfarenheter. Också i sådana tolkningar är uppenbarelsen viktig, men med en tydlig ambition att tolka den i dialog med mänsklig erfarenhet. Detta synsätt lägger även större vikt vid hur budskapet genom historien och i olika kontexter har utformats och formulerats på varierande sätt för att svara på aktuella frågor och behov.

I *Se människan!* ses uppenbarelse och erfarenhet inte som varandras motsatser. Texten bejakar både uppenbarelse och erfarenhet. Teologi utformas genom att tolka Bibeln, kristen tradition och människors levda erfarenhet. Vid varje teologiskt ställningstagande pågår en diskussion om hur uppenbarelse och erfarenhet ska balanseras och vilken betydelse det har för att utforma god teologi. Vi anammar inte texter och läror rakt av, utan vi bearbetar dem och frågar hur de kan tala till oss idag.

Den kristna människans frihet

Luthersk tradition rymmer olika lutherbilder och olika teologiska inriktningar. Martin Luthers egen teologi är färgad av 1500-talet och innehåller idéer som inte är aktuella i vår tid eller som vi behöver ta avstånd ifrån, till exempel hans antisemitism. Genom historien har luthersk tradition betonat vissa teologiska föreställningar och gjort upp med andra (se t e x Aurelius 1994/2015 och Aldén & Gustafsson Lundberg 2025). Det är tolkningar som skett genom en brottning med de bibliska texterna och med tolkningshistorien. Vår egen tids förståelse av luthersk teologi är tydligt präglad av upplysningens och modernitetens synsätt.

Vår text lyfter fram en central motivkrets ur det lutherska arvet: den kristna människans frihet och det allmänna prästadömet. Tanken om en kristen människas frihet är grundläggande i luthersk tradition. Genom rättfärdiggörelsen blir människan fri – den friaste av alla människor. Friheten gäller också kristnas läsning och tolkning av Bibeln. Föreställningen om det allmänna prästadömet innebär att alla kristna, inte bara kyrkans präster, har fullmakt att urskilja och bedöma vad som är en god uttolkning av evangelium. I *Till den kristliga adeln av tysk nation* från 1520 skriver Luther:

> Dessutom, då vi ju alla [...] är präster, alla har en tro, ett evangelium, enahanda sakrament, varför skulle vi då ej också ha makt att pröva och döma, vad som är rätt eller orätt i trossaker? (Luther 2017 [1520], s. 34–35)

Enskilt och tillsammans har kristna rätt att tolka och bedöma varje tids förkunnelse och teologi. Det är en frihet som hör hemma och ska utövas i församlingens gemenskap, tillsammans med det särskilda prästadömet och inom kyrkans tradition och ordningar (Aldén och Gustafsson Lundberg 2025, s. 187).

Tolkningen av Luthers frihetstanke kräver att två perspektiv hålls levande samtidigt. Människan har, som Martin Luther uttrycker det, en frihet i anden. Samtidigt står hon i en relation till traditionen. När hon uttolkar och försöker förstå Bibeln sker det alltid mot bakgrund av kyrkans tolkningstradition. Luther poängterar att den kristna människan inte bara är fri, utan också underordnad Gud och Guds ord. På så vis utövas människors tolkning i kritisk och lyhörd dialog med kyrkans tradition och ordningar.

En viktig tanke hos Martin Luther är att Bibelns ord behöver bli levande, *viva vox*. Det sker i förkunnelsen, då Ordet träffar människan och gör något med henne (Wingren 1949, Cöster 2008). Det är genom det levande Ordet, förkunnelsen och de mellanmänskliga samtalen som Gud ger sig till känna. En kristen tolkning av Bibeln gäller alltså inte bara intellektuell förståelse, utan också hur tolkningen öppnar för upprättelse och befrielse.

Befrielseteologiska perspektiv

Svenska kyrkan är en evangelisk-luthersk kyrka som står i en levande relation till andra religiösa traditioner. Det gäller ekumenik med andra kristna kyrkor, men också dialogen med andra religioner.

Under lång tid har svensk teologi påverkats av de olika riktningar som samlas under beteckningen befrielseteologi. De är olika, men rymmer en gemensam och grundläggande kritik av orättfärdiga livsvillkor, av att människors värde förnekas och av att grupper inte räknas in i kristna sammanhang. Målet är – som hörs tydligt – befrielse och frihet.

De katolska befrielseteologiska rörelser som uppstod i Sydamerika på 1960-talet växte fram ur fattiga och förtryckta människors liv. Kampen mot fattigdom sågs som en del av att förverkliga gudsriket i världen (se t. ex. Gustavo Gutiérrez 1988). Afroamerikansk befrielseteologi utvecklades parallellt med

medborgarrättsrörelsens kamp mot förtrycket av svarta i USA. Här spelade baptistisk teologi, inte minst genom baptistpastorn Martin Luther King Jr, en viktig roll. Till de befrielseteologiska rörelserna räknas också feministisk teologi, som arbetar mot patriarkala tankemönster och praktiker i teologi och kyrka. Målet är att kvinnor och kvinnors erfarenheter ska få plats och tolkningsutrymme i akademi och kyrka (se t e x Elisabeth Schüssler Fiorenza, 1983; för exempel på *womanist* och *black theology* se Katie Cannon 1985).

Queerteologin som växte fram under 1990-talet står för ett annat befrielseteologiskt projekt. Den pekar på hur teologi och kyrka osynliggör och utestänger de människor som avviker från heteronormen (se Butler 1990). Rörelsen kräver att flera sätt att gestalta eller ”göra kön” ska bli legitima. Det gäller även andra former att leva tillsammans än det heterosexuella äktenskapet. Slutligen kan transteologiska perspektiv, som vi ska återkomma till i texten, ses som en utveckling av queerteologin.

Sammantaget ser vi att här finns en historia av kritisk teologi som vill upprätta förtryckta och utsatta människor. Befrielseteologin i sina olika utformningar tillför kyrkans teologi något viktigt. Den ger tolkningsverktyg, ny kunskap och insikter som vidgar och fördjupar kyrkans teologi. Vår text hämtar angelägna perspektiv – kritiska, konstruktiva och hermeneutiska – från queerteologi och transteologi, inte minst för de bibeltolkningsfrågor som kommer längre fram i texten.

Queerteologiska perspektiv

I boken *Queer theology – Beyond apologetics* (2018) skriver teologen Linn Tonstad att queerteologiska perspektiv inte bara handlar om huruvida hbtqia+-personer kan inkluderas i kristen teologi eller inte. Queerteologi berör den större frågan om vad som är normalt eller naturligt och vad som faktiskt är önskvärt i den kristna gemenskapen. För Tonstad handlar queerteologi

om att uppmärksamma och granska basala frågor om normer, kroppar, sexualitet, makt och sociala strukturer. Queerteologiska perspektiv bidrar inte bara till ett existensberättigande för hbtqia+-personer i den kristna gemenskapen. Framför allt sätter de ljuset på vad deras erfarenheter gör med teologiskt tänkande.

Queerteologiskt tänkande utvecklas ofta genom berättelser i första person singularis. I boken *The Queer God* skriver teologen Marcella Althaus Reid att ”[q]ueerteologier är de som kännetecknas av ett 'jag' eftersom den queera diskursen bara blir till när den äger rum i första person” (Althaus Reid 2003, s. 15). I den enskilda människans berättelse blir erfarenhet och teologi ett:

> Queerteologi är alltså en förstapersonsteologi: diasporisk, självutlämnande, självbiografisk och ansvarig för sina egna ord. (Althaus Reid 2003, s. 15)

Queerteologin betonar jagets erfarenheter och den sårbarhet som följer av att vara ”den Andre”, en främling som lever utanför sitt hemland, i en diaspora.

Vår tid behöver utveckla och vidga teologisk reflektion över kön och trans-erfarenheter i kyrkan. Linnea, som identifierar sig som transkvinna, skriver:

> Om man använder skapelseberättelsen för att försöka påstå att det bara finns man och kvinna, då får man också försöka förneka att solnedgången existerar. Om Gud skapade dag och natt, hur kan det då finnas något mittemellan? (*Vem säger ni att jag är?*, s. 69)

Linnea efterlyser sätt att ”tänka kön” i omfattande mening. Mellan man och kvinna finns många identiteter, alldeles som det finns olika tillstånd mellan dag och natt – som skymning och gryning.

Linneas resonemang understryker behovet av att reflektera över kön som flerdimensionellt och föränderligt. Men som vi har sett utmanar queerteologi våra teologiska tankesystem som helhet. Queerteologen Sean D. Burke skriver att queerteologi framför allt innebär att ompröva eller ”queera” förgivettagna sätt att tänka och navigera teologiskt. Han beskriver det som ”att överskrida gränser, de artificiella gränser som har utformats för att separera människor från varandra baserat på kön, sexualitet, ras, etnicitet, klass och andra identitetsaxlar” (Burke 2022 s. 585).

Liknande tankar finns hos transteologen Patrik S. Cheng. Han utforskar gränser för kön genom tanken på radikal kärlek och inkarnationen som en gränsöverskridande händelse. I inkarnationen visar sig Gud i Jesus Kristus som personifierad kärlek, menar Cheng. Det är en kärlek som överskrider och upplöser etablerade gränser. Essentialistiska föreställningar om kropp och kön begränsar människan till fasta kategorier medan transidentiteter blir en öppning mot en mer inkluderande teologi (Cheng 2011). Redan 2009 använde Cheng begreppet hybridkristus, utifrån teorier från amerikansk-asiatiska feministteologer som Kwok Pui-lan och Wonhee Anne Joh. För Cheng blir den traditionella teologin om Kristi två naturer – den gudomliga och den mänskliga – ett exempel på hur till synes åtskilda kategorier kan förenas och skapa något nytt. Denna tolkning av klassisk teologi bidrar till ett sätt att tänka bortom fasta gränser och kategorier, också i relation till kön och könsidentitet (Cheng 2009).[6]

I inledningen skriver vi att transpersoner och transerfarenheter påminner oss alla om att det finns många olika sätt att vara människa. En poäng med

---

6 I kandidatuppsatsen *”Här finns inte manligt och kvinnligt” (Gal 3:28). Kalcedons Symbolum möter nutida transteologisk kristologi* (2020), ger Frida Ohlsson Sandahl en introduktion till Cheng och till transteologerna Justin Sabia-Tanis och Virginia Ramey Mollenkott.

queerteologiskt arbete är att synliggöra och ta tillvara de queera erfarenheter som redan finns inom den kristna traditionen. Vad gäller teologin behöver kyrkan diskutera och analysera den i relation till människors faktiska liv, till livet så som det levs i alla sina former. Queerteologisk hermeneutik är central när kyrkan utformar ett teologiskt erkännande till dem som förvägrats det.

Queer, trans och bibeltolkning

Tre teman

Det bibliotek som vi kallar Bibeln präglas av en historisk, litterär och teologisk mångfald. Här finns mer än tusenåriga texter på tre olika språk och i många olika genrer. Bibeltexterna rymmer en bred uppsättning gudsbilder och ger olika svar på människors existentiella frågor, som lidandets uppkomst och människans frihet.

För att kunna ta steget från texternas ”nu” till vårt eget ”nu” behöver vi kunna överbrygga stora historiska och kulturella avstånd. Det innebär ett hermeneutiskt arbete där vi ställer frågor utifrån vår egen tid och använder våra erfarenheter i mötet med traditioner som utformats över tusentals år. Det är ingen enkel uppgift. Vi måste vara lyhörda inför det komplexa i att översätta och tillämpa tusenåriga texter i en tid så annorlunda än när de kom till.

Följande exempel på bibeltolkning är tänkta som teologiska verktyg för att utforma en väl avvägd trostolkning. Som kristna behöver vi kunna argumentera för våra ståndpunkter och samtidigt bevara en ödmjuk medvetenhet om att våra tolkningar kan visa sig vara ohållbara. Så har det också varit under historien. Det finns tolkningar som i en särskild historisk samhällssituation uppfattades som legitima, men som idag måste betraktas som orimliga.

En ofta citerad text i feministiska och befrielseteologiska sammanhang är Paulus ord om enheten i Kristus (Gal 3:28): ”Nu är ingen längre jude eller grek, slav eller fri, man eller kvinna. Alla är ni ett i Kristus Jesus.” Forskarna är inte överens om huruvida ärendet i texten är att permanent upplösa sociala hierarkier eller att markera kontrasten mellan kristustroende och andra människor. Redan i nästa kapitel (4:21–31) återknyter brevförfattaren till de distinktioner utifrån klass och kön som just suddats ut, när de kristustroende omtalas som den fria kvinnans – inte slavinnans! – söner. På så vis ger Galaterbrevet exempel på hur samma tradition kan rymma både kritik och bejakande av maktordningar och binära identiteter.

Trots att vårt samhälle har en väl förankrad idé om allas lika värde och rätt att få vara sig själva finns det fortfarande grupper som diskrimineras eller utsätts för våld och trakasserier. Därför lägger vår text tyngdpunkten på tolkningar och bibelställen som kan hjälpa människor till befrielse och upprättelse. Det handlar också om vad vi uppfattar som teologiskt centrum och periferi. Ett teologiskt historiebruk som värderar alla delar lika tungt faller på sin egen orimlighet.

Queer- och transteologiska perspektiv inbjuder till en kritisk omläsning av de bibliska texterna. Bland många intressanta texter har vi valt att exemplifiera detta bibelbruk genom tre teman. Det första är skapelseberättelserna och skapelsen, det andra är namnet och namngivning, och det tredje är normbrytande händelser och gestalter.

De bibeltexter som diskuteras i texten kan vara resurser för inkludering och öppenhet, men de synliggör också en historia som har innehållit diskriminering och slutenhet. Genom att inte vända bort blicken från de smärtsamma delarna av arvet kan vi få syn på exkludering också i vår egen tid.

Att tolka Bibelns skapelseberättelser

Inför att Svenska kyrkan 2009 öppnade äktenskapet för samkönade relationer diskuterades reformen brett i kyrkans olika sammanhang. En viktig utgångspunkt var Bibelns skapelseberättelser inklusive frågan om hur berättelserna om Adam och Eva ska läsas (för en teologisk reflektion se *Uppdrag samliv* 2007). Skapelsemotivet framstår som en naturlig startpunkt också för en diskussion om könsidentitet och könsuttryck i bibliska texter.

De tre inledande kapitlen i Första Moseboken är en av Bibelns mest kommenterade texter. Den har gjort stora avtryck i hela den västerländska kultursfären, djupt präglad av kristendomen. Bibelforskare uppmärksammade redan på 1750-talet att vi har att göra med texter från två källor, skrivna i olika genrer och med olika fokus. Källorna skiljer sig åt i sina skildringar av hur, när och varför människan skapas. De ger också olika perspektiv på könens uppkomst. Skapades man och kvinna samtidigt eller skedde det i en process? Ska man och kvinna uppfattas som komplementära? Talar skapelseberättelserna om en hierarki mellan man och kvinna? Bibelforskarnas svar på dessa frågor har varierat. Över tid har också läsare betonat olika aspekter och dragit skilda slutsatser.

Debatten om samkönade relationer visade tydligt att det finns olika sätt att läsa Bibelns skapelseberättelser. Vissa läser dem som en legitimering av en patriarkal samhällsordning medan andra tycker sig se rimliga beskrivningar av mannens och kvinnans ömsesidiga beroende av varandra. Några tycker att den första skapelseberättelsen går att förena med vår tids jämlikhetsideal. Andra är mer skeptiska och menar att den dessutom har använts för att ge människan rätt att sätta sig över skapelsen. Här ställs vi som kristna inför utmaningen att tolka och hantera teologiska texter som är grundade i en antik antropologi och kosmologi. De är också skrivna i poesins (1 Mos 1) och

berättelsens (1 Mos 2–3) form, vilket gör den hermeneutiska uppgiften både utmanande och fascinerande.

I diskussionen om könsidentitet och könsuttryck kan vi notera två saker vad gäller Bibelns skapelseberättelser. I avsnittet om människans skapelse till Guds avbild (1 Mos 1:27) används inte de vanliga hebreiska orden för ”man” och ”kvinna” (*ish* och *ishah*), utan *zakar* och *nekeva*, termer som tydligare förknippas med kropp och fortplantning. Ordvalet påminner om att tanken på människan som Guds avbild inte omedelbart knyts till sociala roller eller kulturella föreställningar om kön. Vi kan också uppmärksamma att *adam* (”människa”) inledningsvis (1 Mos 2:7) betecknar en ännu inte könsbestämd varelse. Först under berättelsens gång blir ordet till ett egennamn för manspersonen Adam. I det första kapitlet tecknas skapelsens helhet med breda penseldrag. I det andra betonas samhörigheten mellan delarna. Att Gud skapar natt och dag, land och hav, hane och hona hindrar inte att det också finns gryning och skymning, strandlinjer och öppet hav, eller mångfald bortom tvåkönsnormen (Hartke 2018, s. 53–65).

En viktig teologisk tanke i Bibelns tolkningshistoria är föreställningen om skapelsen som en fortgående process. Om skapelsen är ständigt pågående innebär det att tidigare tolkningar efter hand kan ersättas av andra. När texterna blir lästa och tolkade på nytt och ur ett befrielseteologiskt perspektiv kan vi upptäcka nya dimensioner i dem. Det förstärks av Bibelns starka tanke om att människan är Guds förvaltare och medskapare. Slutligen är skapelsemotivet ett exempel på den mångfald av tolkningar som den bibliska kanon rymmer. Det återkommer i en rad andra bibelböcker, bland annat i Psaltaren.

Säg mig ditt namn

Namn och namngivande har stor betydelse i bibliska traditioner. Ofta fungerar de som ett sätt att mejsla fram en persons roll i berättelsen. För Adam och

Eva signalerar namnen deras status som prototyper för mänskligheten. Adam betyder ”människa” och Eva betyder ”liv”, alltså den som ger eller föder fram liv. Ett nytt namn kan signalera både ett nytt uppdrag och en ny identitet. Ibland knyts namnet tydligt till en händelse i berättelsen, ibland är betydelsen av det nya namnet mer oklar. Ett namnbyte markerar förändring, även om läsaren inte alltid får veta till vad. Inte sällan ges det nya namnet efter ett gudsmöte. I Första Moseboken får det första barnlösa patriark- och matriarkparet nya namn i anslutning till löftet om en son. Abram blir Abraham, och Saraj blir Sara (1 Mos 17:5, 15). Skillnaden mellan de första namnparets och det andra namnparets innebörder är liten. Bibeltextens ursprungshistoria antyder dock att parets uppdrag vidgas. Abraham blir ”upphöjd fader” och Sara ”prinsessa”, inte bara för den egna storfamiljen utan för nationer och folk.

Vissa namnförändringar är mer dramatiska. När Jesus ger lärjungen Simon det nya namnet Petrus (”Klippan”) är det förenat med ett nytt uppdrag som församlingsledare. Petrus är den klippa som församlingen ska byggas på. Till de mer livsomvälvande namnförändringarna hör också Apostlagärningarnas berättelse om Saul (Apg 9:1–19). Efter gudsuppenbarelsen på Damaskusvägen övergår han från att förfölja de kristustroende till att själv predika, nu under namnet Paulus, som betyder den lille eller den ödmjuke. Namnbytet speglar en förändrad livsinriktning, men benämns faktiskt inte i själva berättelsen. Han verkar helt enkelt vara känd under två namn (Apg 13:9).

I Ruts bok läser vi om när en kvinna ger sig själv ett nytt namn som bättre speglar hennes livserfarenheter. Ruts svärmor Noomi protesterar när stadens kvinnor hälsar henne med hennes gamla namn: ”Kalla mig inte Noomi, den ljuva […]. Kalla mig Mara, den bittra, ty den väldige har gjort livet bittert för mig” (Rut 1:20). Vi ser hur Noomi tar sig ett nytt namn som bättre svarar mot hennes livsupplevelse, men som inte bekräftas av omgivningen.

Namnets betydelse betonas också i fråga om Gud själv. Israels Gud har närmast oräkneliga namn i Gamla testamentet. I den långa berättelsen om hur

Gud kallar Mose har ett nytt gudsnamn en avgörande betydelse. En av Moses alla invändningar mot uppdraget gäller vad han ska svara om israeliterna frågar efter Guds namn. Då uppenbarar sig Gud under det gåtfulla namnet ”jag är den jag är” eller ”jag blir den jag blir”. Detta svårtolkade namn har sysselsatt teologer, både kristna och judiska, genom historien. Möjligen antyder texten att förändring och rörelse är något centralt för gudsbilden. Namnet pekar mot Gud som skeende, ett verb snarare än ett substantiv, någon som överskrider mänskliga kategorier.

Bibelns berättelser om namnändringar har visat sig fungera som en resurs i transteologiska sammanhang. I queer- och transteologers forskning betonas ofta och på olika sätt kön som något mer överskridande. Därför är det inte överraskande att de har fångat upp berättelserna och forskningen om namnets betydelse i de bibliska texterna. Uttrycket ”säg mig ditt namn och jag ska berätta vem du är” är en träffande gestaltning av hur intimt förknippat namnet kan vara med en människas identitet, i synnerhet för den som länge kämpat med att få ihop sina yttre och inre jag till en integrerad helhet.

Normbrytande handlingar i bibliska texter

Förvandling och gränsöverskridande är en central del av den kristna traditionen. Detta berör alla människor. Samtidigt rymmer traditionen mer specifika erfarenheter av icke-binära könsuttryck och könsidentiteter som kan kopplas mer direkt till transpersoners verklighet. Återigen ser vi att bibeltexter och tolkningshistoria är både en resurs för att skapa teologi och ett arv att göra upp med.

Bibliska traditioner innehåller en bred palett av gestalter med normbrytande könsuttryck. ”Josef med prinsessklänningen” nämns ofta i transteologiska sammanhang. Patriarken Jakob väcker sina äldre söners avund genom att förära favoritsonen Josef en ”fotsid/mångfärgad” dräkt (1 Mos 37:3). Bara en

annan person i Gamla testamentet bär ett sådant plagg, nämligen Davids dotter Tamar, och dräkten sägs vara avsedd för ogifta kungadöttrar (2 Sam 13:18). Här har vi ett exempel på vad vi kan kalla *crossdressing*, dessutom initierat av en av Israels tre patriarker. En annan av Bibelns normbrytande gestalter är den ensamstående vårdnadshavaren Mordokaj i Esters bok. Han tar sig an en föräldralös migrantsläkting och beskrivs bland annat som den blivande drottningens ”amma/fosterfar” (Est 3:7).

En biblisk gestalt som regelbundet förekommer i transteologiska sammanhang är ”eunucken” (hebreiska *saris,* grekiska *eunochos*). Begreppet är tvetydigt eftersom det kan signalera både klass (hovman) och könsidentitet (kastrerad mansperson). Kastration tillämpades inte i det gamla Israel, men däremot vid de assyriska, babyloniska och persiska hoven, så eunucken i de bibliska texterna är inte israelitisk. Hans position var motsägelsefull. Han var både stigmatiserad eftersom han inte kunde få någon avkomma och privilegierad eftersom han tjänstgjorde nära kungen. Bibeltexternas eunuck har inte någon tydlig motsvarighet i vår tid, men för vissa transpersoner är han ändå någon att identifiera sig med, just som normbrytare. För andra transpersoner framstår han som negativt definierad och inte som en gestalt att spegla sig i. Dessutom talar eunuckens situation inte till alla eftersom han tydligt är en mansgestalt.

Gamla testamentets lagtexter rymmer olika positioner när det gäller vem som får tillhöra Guds folk. Den avslutande delen i Jesajas bok räknar upp både eunucken och främlingen som medlemmar i Herrens församling. Den som iakttar sabbat och håller förbundet utlovas ”ett namn och ett äreminne, som är bättre än söner och döttrar” (Jes 56:5). Att få ett namn är, som vi sett tidigare, betydelsefullt. I Jesaja innebär det att bli en del av berättelsen om folket, dess historia och dess framtid. I andra bibeltexter kan just namngivna eunucker rädda eller bistå bibeltextens huvudperson genom sina goda kontakter med hovet (Jer 38:7–13; Est 2). Mest känd är kanske den etiopiske eunucken i Apostlagärningarna (8:27), han som får hjälp av aposteln Filippos

att läsa och förstå profeten Jesaja. I senare tradition har han uppfattats som modellkonvertit och en förebild i lärjungaskap. De omstridda Jesusorden i Matteusevangeliet (19:11–12) om olika kategorier av eunucker vittnar om begreppets utvidgning och komplexitet. Kanske var det ingen tillfällighet att Jesu undervisning försågs med brasklappen att den inte är tillgänglig för alla utan bara för dem "som fått den gåvan".

Men att eunucker och andra som bryter mot den heterosexuella normen exkluderas ur gemenskapen ingår också i texterna och tolkningshistorien. Femte Moseboken 23 föreskriver att eunucker, personer med blandad etnisk härkomst och vissa icke-israeliter inte får tas upp i församlingen. Tredje Moseboken 21 utestänger personer med sjukdomar och funktionsnedsättningar som ”skadade testiklar” från att tjänstgöra som präster i tabernaklet eller templet. Frågan om vad dessa restriktioner betyder och hur de bör tillämpas återkommer genom den judiska och kristna tolkningshistorien. [7]

De bibliska texterna rymmer alltså både exkludering och inkludering av ”den Andre”. De lagtexter som föreslår att normbrytande personer ska exkluderas kan å ena sidan läsas som exempel på det som den feministiska bibelforskaren Phyllis Trible kallade *texts of terror* (Trible 1984). Uttrycket avsåg ursprungligen bibeltexter som gestaltar våld och övergrepp mot kvinnor, men har också använts för texter och textbruk som stigmatiserar samkönade relationer. Vi menar att beteckningen kan vara relevant också idag, om texterna mobiliseras för att exkludera transpersoner. Å andra sidan

7 Judisk tolkningstradition argumenterar oftast för att dessa begränsningar gäller dels äktenskapspraxis, alltså vem som får gifta sig med en judisk kvinna, dels tempeltjänst i det framtida återuppbyggda templet.

vill vi framhålla de resurser för inkludering som kanon och tolkningstraditionen (den judiska och den kristna) erbjuder. För att överbrygga distansen mellan då och nu krävs ett aktivt tolkningsarbete där texterna sätts i relation till traditioner och levda erfarenheter.

Teologiskt erkännande

En tolkningsnyckel

En utgångspunkt för vårt arbete med *Se människan!* har varit att kön och könsuttryck är angelägna och avgörande dimensioner av en människas identitet och välbefinnande. Därtill bygger våra reflektioner och analyser på vissa vägval och antaganden. Från filosofi och sociologi har vi hämtat begreppet erkännande, som vi har kopplat till grundläggande kristna tankar om Guds närvaro och skaparkraft, människans okränkbara värde samt människans upprättelse. Här har vi hämtat tankegångar från både queer- och transteologi och från den evangelisk-lutherska tradition där Svenska kyrkan står. Denna koppling mellan erkännande och teologi har resulterat i en tolkningsnyckel som vi kallar teologiskt erkännande.

I detta avslutande avsnitt diskuterar vi teologiskt erkännande under tre rubriker: ”Namn, dop, välsignelse”, ”Mångfald och ett realiserat människovärde” och ”Livsberättelser och vem-frågan”. Poängen är, som nämnts flera gånger tidigare, att teologiskt erkännande ska kunna bidra till transpersoners upprättelse och livsmod.

Namn, dop, välsignelse

Tanken om Guds skaparkraft och aktiva närvaro i sin skapelse är ett centrum i kristen tro. Den är en förutsättning också för resonemangen i denna text. Gud tillkommer inte, Gud finns i världen och människors liv från början. Ur den enskilda människans synvinkel – det vi kan kalla ett antropologiskt

perspektiv – kan tanken på Guds närvaro tolkas som att livet är en gåva från Gud. Mitt liv är en gåva, liksom alla människors liv. En annan dimension av Guds närvaro är Guds ovillkorliga kärlek. Gud slösar sin kärlek över hela skapelsen och över alla människor i livets olika varianter.

Vi har sett att namn och namngivning är betydelsefullt i Bibelns värld. Ett nytt namn knyts ofta till förändring i en människas liv. Transteologer lyfter fram namnbyten som avgörande händelser i transpersoners liv. Livsberättelserna i *Vem säger ni att jag är?* och *En enda kropp* påminner oss om hur viktigt det är att kallas vid rätt namn och att omnämnas med rätt pronomen. Att andra inte använder rätt tilltal blir, för att använda textens tidigare begrepp, ett uteblivet eller förnekat erkännande.

Dominique i *Vem säger ni att jag är?* vill att det skapas en kristen namngivningsceremoni för transpersoner ”där vårat nya namn blev välsignat och upptaget i den kristna gemenskapen” (s. 45). I kristna sammanhang påpekas ofta att dopet handlar om att bli döpt till Kristus och att dop och namn inte är samma sak. Så är det naturligtvis. Men vi vill påminna om att namn och namngivning också är viktiga dimensioner av kyrkans dop. I *Leva i dopet – Brev från biskoparna till Svenska kyrkans präster och församlingar* beskrivs namnets plats i dopgudstjänsten:

> Namnet är viktigt, eftersom den som döps inte är anonym. Gud kallar alltid en unik person vid ett specifikt tillfälle. Vid dop av unga och vuxna svarar dopkandidaten själv på frågan ”vilket är ditt namn”. Det är som att säga ”här är jag”. Gud kallar och människan träder fram just sådan som hon är, med sina starka och svaga sidor (s. 9)

Biskopsbrevets resonemang om dopet visar att den person som ska döpas är unik. Gud kallar en specifik person som träder fram ”sådan som hon är” inför församlingen och inför Gud. Den som ska döpas är inte passiv, utan

visar – för att återknyta till biskop Gene Robinson – aktiv handlingsförmåga. Dopet innehåller både kallelse och sändning, alltså moment som kräver tilltal och en personlig uppmaning. Den döpta som sänds ut är en unik personlighet som bär ett unikt namn, bekräftat i dopet.

Biskopsbrevet *Leva i dopet* lyfter fram välsignelsen som ett av flera dopmotiv. Det är ett motiv som många kan förstå och ta till sig på ett enkelt och närmast intuitivt vis. I välsignelsen vänder Gud sitt ansikte till människan där hon befinner sig, i livet som det är:

> Dopets välsignelse påminner oss om att vi är sedda och älskade. Guds ansikte är vänt till oss. Det gäller också när vi hamnar utanför gemenskapen och när vi har svårt att se oss själva i ögonen. (s. 38)

Välsignelsen är ”ett uttryck för att Gud vill vara med oss på alla våra vägar”, skriver biskoparna. När människan hamnar utanför eller utesluts ur gemenskapen är hon ändå sedd av Gud. Det innebär att människor som inte är respekterade eller kan respektera sig själva ändå är sedda av Gud.

Ett teologiskt erkännande fångar upp transteologins och transpersoners resonemang om namn och namngivning. Tanken på namnet finns som en självklar dimension också i kyrkans livsomslutande praktiker: att vara kallad, nämnd vid namn och välsignad. På ett grundläggande plan handlar det om att erkänna det liv som Gud skapar, ger och älskar.

Mångfald och ett realiserat människovärde

Bibeln berättar om hur Gud skapar människan till sin avbild. Tanken på människan som Guds avbild är grundläggande i kristen teologi och människosyn. En stark poäng i queerteologi och transteologi är att en kristen

förståelse av människan som Guds avbild behöver både vidgas och fördjupas.[8] Guds avbild kan inte begränsas till binära kategorier som man och kvinna, utan behöver omfatta en mångfald könsidentiteter och könsuttryck.

Queerteologer och transteologer formulerar en befriande teologi för transpersoner och ger röst åt deras erfarenheter. De kritiserar etablerade teologier som genom begränsade kategorier exkluderar människor. På det viset utmanar de kyrkans etablerade tolkningstraditioner och ställer uppfordrande frågor. Hur påverkas förgivettagna teologiska föreställningar av de erfarenheter som kommer fram i transpersoners livsberättelser? Hur kan transpersoners erfarenheter inkluderas i kristen teologi? Det är både viktiga och rimliga frågor.

Ofta tänker vi att teologi utvecklas progressivt över tid, inte minst i synen på kön. Men historien ger exempel på könsöverskridande teologiskt tänkande där man kanske inte förväntar sig. I 1600-talets lutherska ortodoxi var hushållet en självklar plats för det kristna livet. Kallelsen skulle förverkligas i familj och vardag. Och här visar forskningen att könens roller i praktiken var mer flexibla än de senare skulle bli. Hustrur kunde ha ledande roller i hushållet, unga kvinnor kunde utföra tungt arbete och unga män kunde ha omvårdande uppgifter (Ågren m.fl. 2017).

---

8 Resonemanget kan jämföras med kritiken av människan som härskare över skapelsen. Detta är perspektiv som teologiska kommittén arbetat med tidigare i uppdraget om samisk andlighet och teologi. I den samiska traditionen finns en genomgående respekt gentemot naturen som i högre grad understryker att människan står i relation till skapelsen/naturen till skillnad från en luthersk-teologisk syn på människan som skapelsens krona. Denna analys finns i *Marken är helig. Ett samtalsdokument om samisk andlighet och teologi* (2025), se https://www.svenskakyrkan.se/samiska/marken-ar-helig

Ur Knud Sevaldsen Bangs *Dend søde oc velsmagende Catechismi Bryst-Melck* (1681), Kgl. Bibl., Danmark

Denna öppna syn på könens uppgifter speglas på ett fascinerande sätt i en norsk katekesutgåva från 1600-talet. I en illustration framställs Jesus med bröst fyllda med bröstmjölk som bildens människor ses dricka av. Motivet kopplades till Första Petrusbrevet 2:2: ”Som nyfödda barn skall ni längta efter den rena, andliga mjölken, för att växa genom den och bli räddade.” En lutherskt kristen 1600-talsperson skulle utan att tveka kunna tolka motivet som en bild för hur Jesus föder sin församling med andlig kost. Inom äldre evangelisk-luthersk tradition fanns alltså bilder och praktiker som var både könsupprätthållande och könsöverskridande och som med vår tids begrepp skulle kunna tolkas queerteologiskt.

Tanken på människovärdet är en självklar grund för kyrkans förkunnelse, verksamhet och samarbeten med andra. Samtidigt vittnar transpersoner om hur deras människovärde kränks dagligen och stundligen – genom blickar, kommentarer, förakt, hot och våld. Att bli osynliggjord eller exkluderad från teologins och kyrkans tradition är ett annat sätt att få sitt människovärde förminskat eller devalverat. Queerteologi och transteologi ringar in olika nivåer där människovärdet hotas; både som kränkningar av den enskildas integritet och som orättfärdiga könsstrukturer.

Vi menar att om kyrkans tal om människovärde ska betyda något för transpersoner räcker det inte att tala principiellt eller i abstraktioner. Talet om människovärdet måste bli konkret, eller för att anknyta till teologen Dietrich Bonhoeffer: människovärdet får inte vara billigt. Arbete för mångfald och ett realiserat människovärde är en väsentlig dimension av ett teologiskt erkännande.

Livsberättelser och vem-frågan

Queerteologi och transteologi hjälper oss att – i vid mening – tänka bortom etablerade könskategorier. Men i arbetet med *Se människan!* har det också

blivit tydligt hur angeläget det är att få ta del av transpersoners konkreta erfarenheter, inte minst som de framträder i livsberättelser. Begreppen transeufori och transglädje gör det tydligt att könsidentiteten är viktig om transpersoner ska kunna leva sina liv som sig själva och fullt ut.

Som genre skildrar livsberättelser vad vi människor har varit med om, vad som har format oss och hur vi har utvecklats och förändrats över tid. Livsberättelser kan vara motsägelsefulla, och rymma både avbrott och kontinuitet. Forskningen betonar att det är viktigt för människor att få dela sin livsberättelse. Det är också viktigt hur de tas emot av andra (se t.ex. Ricoeur 1991, Kearney 2002, Cavarero 2000 resp. 2005).

I vårt arbete har vem-frågan varit central. Frågan ”Vem säger ni att jag är?” öppnar en värld av upplevelser, existentiella erfarenheter och levt liv. Men när transpersoner ställer frågan ”Vem säger ni att jag är?” till kyrkan är ärendet också ett annat. Här ställs frågan om identitet på sin spets: ”Är jag erkänd som den jag är?”

Vad blir kyrkans svar? Det enkla svaret är: Ja, du är erkänd.

Vi vet att tolkningen av Bibeln och kristen tro kan främja eller motverka människors handlingsutrymme, utveckling och livsglädje. Ett skarpt budskap i *Se människan!* är att skillnaden mellan ett erkännande och ett uteblivet erkännande kan vara skillnaden mellan liv och död – också bokstavligen. Att omvärldens förnekelse leder till transpersoners död är fruktansvärt. Också andra drabbas: familjen, vännerna, *communityn*. För kyrkan är detta allvarliga faktum ett skäl att gräva djupt i våra bibliska och teologiska resurser för att kunna tala om befrielse, bekräftelse och kärlek och att göra det så att orden blir verkliga för den som lyssnar. Vi har sett att Bibeln berättar om människor som inte är erkända, människor som befinner sig i samhällets utkant och i botten på den sociala hierarkin. I mötet med Jesus blir de upprättade och får nytt livsmod. Så är det i berättelserna om

äktenskapsbryterskan (Joh 8:1–11), om tullindrivaren Sackaios (Luk 19:1–10) och om den spetälske mannen (Markus 1:40–45). Och genom hela denna text har den kristna troslärans olika dimensioner skrivits fram som resurser för befrielse och upprättelse: Guds närvaro i skapelsen, Kristus som gränsöverskridande, Anden som ger livsmod. Queerteologi och transteologi visar hur traditionen kan bearbetas konstruktivt och kreativt.

Syftet med kyrkostyrelsens uppdrag har varit att bidra till icke-diskriminering och upprättelse av transpersoner. En uppenbar reflektion är att upprättelse inte kommer av sig självt och heller inte – eller i alla fall inte i första hand – genom samtalsdokument. Upprättelse nås genom att människor och grupper tar strid för sin rätt, sitt värde och sitt utrymme. Historien om hbtqia+-personers rättigheter i Svenska kyrkan är i hög grad en historia om enskildas aktörskap och aktivism. Men transpersoners sak är också kyrkans sak. Det är en viktig poäng i vårt arbete.

Se människan! vill uppmuntra kyrkan att lyssna och lära, men också att stå upp och vara solidarisk. Gud möter inte människor i princip, utan konkret. Därför måste kyrkans svar på frågan ”Vem säger ni att jag är?” utgå från transpersoners levda liv och inte bara bestå av ord, utan också av handling.

Bibliografi

Aldén, M. & Gustafsson Lundberg, J. *Frihet, omdöme och ansvar. En teologi för livet i skapelsen*. (Arcus förlag, 2025)

Althaus-Reid, M. *The Queer God.* (London: Routledge, 2003)

Althaus-Reid, M. & Isherwood, L. ”Thinking Theology and Queer Theory”, i: *Fem. Theol.* 15, no. 3. (2007): 302–14

Appel, C. *Læsning og bogmarked i 1600-tallets Danmark.* (Museum Tusculanums Forl., 2001)

Aurelius, C.A. *Luther i Sverige : svenska lutherbilder under tre sekler.* (Artos, 1994)

Bibel 2000

Burke, Sean D. ”Acts of the Apostles” i: Shore-Goss, R.E. and West, M., eds., *The Queer Bible Commentary* (Second edition).; (London: SCM Press, 2022). 585

Butler, J. *Gender trouble : feminism and the subversion of identity.* [1. uppl.]. (Routledge, 1990)

Cannon, K.G. *God’s fierce whimsy : Christian feminism and theological education.* (Pilgrim Press, 1985)

Cavarero, A. *Relating narratives : storytelling and selfhood.* (Routledge, 2000)

Cavarero, A. *For More than One Voice.* (P. A. Kottman, Trans.). (Stanford, CA: Stanford University Press, 2005)

Cheng, P.S. *Radical love. An introduction to queer theology.* (Seabury Books, 2011)

Cheng, P.S. *Rethinking sin and grace for LGBT people today: four christiological models.* (ProQuest Dissertations Publishing: Union Theological Seminary, 2009)

Clark KD, White RA, Karamanis G, Özel F, Indremo M, Karamanis G, Alkistis S, Frisell T, & Papadopoulos FC (2025) Stability after legal gender change among adults with gender

dysphoria. JAMA Open Network. 8(9), e2527780. DOI:10.1001/jamanetworkopen.2025.27780

Cöster, H. ”Friheten i tvångets katekes” i: Gerle, E. (red.). *Luther som utmaning. Om frihet och ansvar.* (Verbum, 2008)

Eckerdal, J. (red.). *Samtal på pilgrimsfärden : en inbjudan att vandra tillsammans i frågor om människans sexualitet.* (Sveriges kristna råd, 2024)

Grenholm, C, & Ekstrand, T, *Tolkningens pris. Strategier för en kreativ och ansvarsfull bibelläsning.* (Verbum, 2026)

Gustafsson, J. *Kyrka och kön. Om könskonstruktioner i Svenska kyrkan 1945–1985*. (B. Östlings bokförl. Symposion, 2001)

Gustafsson Lundberg, J. *Medlem 2010. En teologisk kommentar.* (Svenska kyrkans forskningsenhet, Uppsala, boken finns också publicerad som e-bok, 2012)

Gutiérrez, G. *A theology of liberation. History, politics and salvation*. Rev. version. (SCM, 1988)

Hartke, A. *Transforming. The Bible and the lives of transgender Christians*. First edition. (Westminster John Knox Press, 2018)

Henriksen, J-O. *Teologi idag : Samvittighet og selvkritikk.* (Bergen: Fagbokforlaget, 2007)

Honneth, A. *The struggle for recognition. The moral grammar of social conflicts*. 1st MIT Press ed. (MIT Press, 1996)

Hartke, A. *Transforming. The Bible and the lives of transgender Christians*. First edition. (Westminster John Knox Press, 2018)

Jorgensen, S. ”Transition Regret and Detransition: Meanings and Uncertainties”, (2023) Jun 2;52(5):2173–2184. doi: 10.1007/s10508-023-02626-2

Kearney, R. *On stories*. (Routledge, 2002)

Leva i dopet. Ett brev från biskoparna till Svenska kyrkans präster och församlingar. (Ineko, 2011)

Lindfelt, M. & Gustafsson Lundberg, J. (red.). *Uppdrag samliv. Om äktenskap och samlevnad*. (Verbum, Svenska kyrkan, 2007)

Luther, M. *Om en kristen människas frihet.* (1965 [1520])

Luther, M. ”Till den kristliga adeln av tysk nation” (i översättning av Gustaf Norrman), i: *Vildsvinet i vingården: Valda skrifter.* (Göteborg: Mimer förlag 2017, [1520]). S. 18–134.

Mannerfelt, F. & Maurits, A. *Kallelse och erkännande. Berättelser från de första prästvigda kvinnorna i Svenska kyrkan*. (Makadam, 2021)

Mattebo, L. (red.). *En enda kropp. Vägar till en HBTQ-inkluderande församling.* (Argument, 2022)

Mollenkott, V.R. *Omnigender.* (Cleveland: The Pilgrim Press, 2001)

Neuhaus, S. *Reformation och erkännande: Skilsmässoärenden under den tidiga reformationsprocessen i Malmö 1527-1542*. (Centrum för teologi och religionsvetenskap, Lunds universitet, 2009)

Ohlsson Sandahl, F. *Här finns inte manligt och kvinnligt (Gal. 3:28): Kalcedons symbolum möter nutida transteologisk kristologi.* [Kandidatuppsats], (Umeå universitet, 2020)

Pateman, C. *The fraternal social contract. Civil society and the State. New European perspectives*. Nr S. 101–127 (1988). s. 101–127.

Robinson, G. *Transgender welcome. A bishop makes the case for affirmation*. Center for American Progress. https://www.americanprogress.org/wp-content/uploads/sites/2/2016/01/TransFaith-report.pdf (2016)

Russel, S. T. et al. ”Chosen Name Use is Linked to Reduced Depressive Symptoms, Suicidal Ideation and Behavior among Transgender Youth”, i J Adolesc

Health. 2018 Mar 30;63(4):503–505. doi: 10.1016/j.jadohealth.2018.02.003

Ruuth, A-C. *Jag kom inte ut. Jag blev mig själv.* (Norstedts, 2022)

Sabia-Tanis, J. *Trans-Gendered: Theology. Ministry, and Communities of Faith.* (Eugene, OR: Wipf & Stock, 2003)

Schüssler Fiorenza, E. *In memory of her. A feminist theological reconstruction of Christian origins.* (Crossroad, 1983)

Stjerna, K.I. *Lutheran theology : a grammar of faith.* (T&T Clark, 2021)

Södling, M. *Oreda i skapelsen. Kvinnligt och manligt i Svenska kyrkan under 1920- och 1930-talen.* (Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala University Library [distributör], 2010)

Tonstad, L.M. *Queer Theology. Beyond Apologetics.* (Cascade Books, 2018)

Trible, P. *Texts of terror. Literary-feminist readings of Biblical narratives.* (Fortress Press, 1984)

Ågren, M. (red.), *Making a living, making a difference. Gender and Work in early modern European society.* (Oxford University Press, New York, 2017)

Vem säger ni att jag är? : berättelser om trans & tro. (Riksförbundet EKHO, 2019)

Wingren, G. *Predikan. En principiell studie.* (Gleerup, 1949)

Elektroniska resurser

RFSL begreppsordlista
https://www.rfsl.se/hbtqi-fakta/begreppsordlista/

Transammans begrepp
https://transammans.se/vad-ar-trans/begrepp/

Ett bra bemötande. Till dig som möter transpersoner eller personer med funderingar kring sin könsidentitet. (Socialstyrelsen 2026)
https://www.socialstyrelsen.se/publikationer/ett-bra-bemotande--till-dig-som-moter-transpersoner-eller-personer-med-funderingar-kring-sin-konsidentitet-i-ditt-arbete-2026-2-10051/

Faktorer kopplade till suicidförsök bland unga homo- och bisexuella. (Folkhälsomyndigheten 2023)
https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/f/faktorer-kopplade-till-suicidforsok-bland-unga-homo--och-bisexuella/

Kunskap om hälsa, livsvillkor och levnadsvanor bland personer med intersexvariation. En kartläggning. (Folkhälsomyndigheten 2025)
https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/k/kunskap-om-halsa-livsvillkor-och-levnadsvanor-bland-personer-med-intersexvariation/

Könsidentitet och könsuttryck, Karin Janfalk m.fl., Motion 2021:67 (Uppsala: Svenska kyrkan, Kyrkomötet, 2021)
https://www.svenskakyrkan.se/filer/587615/Motion%202021%20067%20K%C3%B6nsidentitet%20och%20k%C3%B6nsuttryck.pdf

Jag är inte ensam det finns andra som jag. (MUCF, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2022)
https://www.mucf.se/publikationer/jag-ar-inte-ensam-det-finns-andra-som-jag

Läronämndens yttrande 2021:4y *Könsidentitet och könsuttryck* (Uppsala: Svenska kyrkan kyrkomötet 2021) https://www.svenskakyrkan.se/filer/587615/L%C3%A4ron%C3%A4mndens%20yttrande%202022%2009y%20Svenska%20kyrkan%20och%20%E2%80%9Domv%C3%A4ndelseterapi%E2%80%9D.pdf

Läronämndens yttrande 2022:9y *Svenska kyrkan och ”omvändelseterapi”* (Uppsala: Svenska kyrkan, Kyrkomötet 2022) https://www.svenskakyrkan.se/filer/587615/L%c3%a4ron%c3%a4mndens%20yttrande%202022%2009y%20Svenska%20kyrkan%20och%20%e2%80%9domv%c3%a4ndelseterapi%e2%80%9d.pdf

Marken är helig. Ett samtalsdokument om samisk andlighet och teologi. (2025) https://www.svenskakyrkan.se/samiska/marken-ar-helig

Transpersoner i Sverige. Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor. (SOU 2017:92) https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2017/11/sou-201792/

Donald Trumps uttalande om transpersoner https://www.amnesty.se/aktuellt/usa-trump-administrationen-attackerar-transpersoners-rattigheter/

Ånger och detransition vid könsdysfori. En systematisk litteraturöversikt och utvärdering av medicinska aspekter. (SBU 2023-06-15) https://www.sbu.se/contentassets/1152d777836b46a88144ed28d11870c4/anger-och-detransition-vid-konsdysfori.pdf

År 2021 beslutade kyrkomötet att ta fram ett teologiskt ställningstagande om könsidentitet och könsuttryck, ”som vi alla får omfamnas av, ta spjärn emot, utmanas och framför allt upprättas av”. Uppdraget gick vidare till Svenska kyrkans teologiska kommitté.

Resultatet är *Se människan! Ett samtalsdokument om könsidentitet och könsuttryck.* I texten förenas transpersoners liv och erfarenheter med teologisk reflektion och utveckling. Teologiska kommittén skriver:

> Med *Se människan!* vill vi bidra till kunskap, upprättelse och livsmod. Vi vill uppmuntra kyrkan att lyssna och lära, men också att stå upp och vara solidarisk.

Svenska kyrkan